

ביאורים

בתקופת הרמב"ם הפילוסופיה שגשגה מאוד ונשאה איתה זלוול בתורה ובדברי חז"ל, לכן הוא נדרש לחחום בתופעה החולה הזו. דבריו רלוונטיים במיוחד לזמננו, משום שגם כיום יש יחס של זלוול לכל דבר עתיק, ולצערנו, הוא אינו פוסח על דבריהם הקדושים של חז"ל. עם עליית המדע ותופעת הזלוול רק התעצמה, והנחת היסוד של רבים היא שאנחנו חכמים ואילו בעבר היו דעות משונות ופרימיטיביות. כאשר אדם חושב עצמו כטוב יותר מחברו הוא אינו מסוגל ללמוד ממנו דבר, כי הגאווה וההתנשאות אוטמים את ליבו. את הגאווה והזלוול הללו מתכוון הרמב"ם לעקור, ולשם כך הוא נותן לנו מקור השראה ללמוד ממנו - חז"ל הקדושים. כשמתבוננים בדבריהם רואים את הכבוד שהם נתנו איש לדברי רעהו, ועל דברי הדורות הקודמים אף לא העזו לחלוק. בזכות חכמתם ומידותיהם הטובות הם ידעו לזהות את העמקות בדברי הדורות הקודמים ולמדו אותם ללא הרף. לכן המשנה היא המקור לגמרא, ואמורא לא יחלוק על תנא. וכן גאונים וראשונים אינם חולקים על אמוראים אלא רק מפרשים, מסבירים ופוסקים הלכה כאחת הדעות. הרמב"ם נוטל את העוקץ מהגאווה שפושה בחברה, הוא מסייע לנו להביט נכוחה על הליקויים שיש בנו ואנו מעדיפים להתעלם מהם. הרצון ללמוד, יכולת הריכוז בעת הלימוד וגם הכישרונות השכליים, בעבר היו גבוהים יותר. אם בעבר היו לומדים גם מתוך דחוקת ועניות, כיום אנו מפונקים יותר, הרצון הדוחף ללימוד נחלש ומשפיע ישירות על איכותו. ישנם גם גורמים רבים המסיחים את הדעת מהלימוד, ובכלל, העצלות היום מתגברת. לכן הרמב"ם אומר שקודם כל עלינו לתת יחס של כבוד לדבריהם הקדושים של חז"ל, לדעת שהם עמלו רבות על לימודם ועל כתיבת דבריהם לדורות הבאים, והוציאו מתחת ידם דברים נקיים מטעויות. אם רואים דבר שאינו מובן בעינינו, נתלה את החיסרון בנו ולא בהם חלילה, ונשתדל להתאמץ יותר בהבנת דבריהם. בהמשך ידגים הרמב"ם את הדרך ללימוד אגדות חז"ל באמצעות מאמר "אין לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה".

הרחבות

• ירידת הדורות

וְכָל שָׁפָן אֲנַחְנוּ שֶׁהַחֲכֵמָה נִפְסָקָה וְנַעֲדָרָה מִמֶּנּוּ. מתוך מספר מקומות בדברי חז"ל אנו למדים שישנה 'ירידת הדורות', וכל דור קטן מקודמו בחכמה ובמידות (עיין למשל עירובין נג.). ר' צדוק הכהן מלובלין אומר שאנו אמנם 'קטנים', אבל אנחנו כמו ננס על גבי ענק. זאת משום שאנו לומדים את דברי התורה של הדורות הקודמים במסורת מאבותינו ומרבותינו, ומתוך ספרי הקודש שהורישו לנו. בכך אנו מוסיפים על דבריהם, וכל תוספת בונה קומה נוספת [צדקת הצדיק לרחל]. על פי דבריו כותב הרב קוק שכלפי חוץ נראה שישנה ירידת הדורות, דבר המתבטא באנשים הפרטיים. אבל בפנימיות - נשמת ישראל עולה וצומחת תמיד, ומצד כלל האומה כל דור גדול יותר מקודמו [אגרות ראי"ה א, שלב]. לכן תלמידי החכמים בדורות שלנו אינם חכמים ובעלי מידות כמו תלמידי החכמים בדורות הקודמים, אולם הדור כולו מוכשר לקבל רעיונות עליונים יותר לעומת הדורות הקודמים.

• אמונת חכמים

אִיךָ לֹא נִסְמַךְ הַחֲסָרוֹן לְנִפְשׁוֹתֵינוּ. לצערנו, פעמים רבות מדי אנו נתקלים בתופעה קלוקלת של זלוול בדברי חז"ל. הרב קוק מסביר שהדבר נובע מכך שאנשים מייחסים את מידותיהם הרעות אל רבותינו [אדר היקר עמוד מט]. למשל, אדם שהמניע למחשבותיו ולמעשיו הוא הגאווה, חושב שכך פועלים כולם ומודד את סובביו לפי אמת המידה שלו. כך גם אנשים בעלי מידות מקולקלות מייחסים את חולשותיהם לרבותינו הקדושים ומודדים אותם בכלייהם הקטנים. על כך מעירים הרמב"ם והרב קוק שזוהי טעות יסודית, ועלינו לקנות לעצמנו אמונת חכמים.

שאלות לדין

"וְצִוּוּ לִשְׁקֹד עֲלֵיו כָּל הַלְּיָלָה וּמִקְצַת הַיּוֹם, וְשִׁמוּהוּ תַּכְלִית הַחֲכֵמָה" כמה זמן יש להקדיש לאגדות חז"ל?

"וְאִין לָךְ צוֹאָה רוֹתַחַת גְּדוֹלָה מִן הַפְּסִילוֹת". האם גם אנו מתייחסים כך ל"כסילות"?

לעילוי נשמת פרץ בן מנחם מנדל ז"ל

וְעַל כֵּן רָאוּי שֶׁנִּדְוֶן הַדְּרָשׁוֹת הֵהָן לְכַף זְכוּת, וְנִיטִיב לַעֲזֹב בָּהֶן, וְאֵל נְמַהֵר לְהַרְחִיק דְּבַר מֵהֶן. אָבֵל כְּשֶׁיִּרְחַק בְּעֵינֵינוּ דְּבַר מִדְּבָרֵיהֶם - נִרְגָּל נִפְשָׁנוּ בַּחֲכָמוֹת, עַד שֶׁנִּבְיָן הֵנִינֵיהֶם בְּדָבָר הַהוּא, אִם יוֹכְלוּ לְהַכִּיל לְבוֹתֵינוּ הַדְּבַר הַגְּדוֹל הַזֶּה. שֶׁהָרִי הַחֲכָמִים אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם מִן הַתְּאֵהוּ לְלַמֵּד, וְטוֹב הִרְעִינוּ וְהִיגִיעָה, וְחִבְרַת הַלּוֹמְדִים הַנִּכְבָּדִים, וְהַרְחַקַת הַעוֹלָם בְּכָל מַה שֶׁיֵּשׁ בוֹ - הִיוּ מִיִּחְסִים הַחֲסָרוֹן לְנַפְשָׁם כְּשֶׁהֵם מְעִרְיָכִים נִפְשׁוֹתָם לְאוֹתָם הַחֲכָמִים שֶׁקְדָּמוּ לָהֶם. וְהוּא מֵה שֶׁאָמְרוּ: "לְבָם שֶׁל רֵאשׁוֹנִים כִּפְתָחוּ שֶׁל אוֹלָם, וְשֶׁל אַחֲרוֹנִים - אָפְלוּ כִּמְחַט סִּדְקִית אֵינוּ" (עירובין נג א). וְכָל שֶׁכֵּן אֲנַחְנוּ שֶׁהַחֲכֵמָה נִפְסָקָה וְנַעֲדָרָה מִמֶּנּוּ, וְכֹאשֶׁר הוֹדִיעֵנו הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "וְאֲבָדָה חֲכָמַת חֲכָמִיו וּבִינַת נְבִיָּו תִּסְתָּר" (ישעיהו כט יד) - שִׁיחַד הַכְּתוּב כָּל אֶחָד מִמֶּנּוּ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּחֻלְשַׁת הַשִּׁכְלָה, וְחֻזְקַת הַתְּאֵהוּ, וְעֲצָלוּת בְּבִקְשַׁת הַחֲכָמָה, וְזִירוּזוֹת בְּבִצְעַת הַעוֹלָם - אַרְבַּעַת שְׁפָטָיו הָרְעִים - אִיךָ לֹא נִסְמַךְ הַחֲסָרוֹן לְנִפְשׁוֹתֵינוּ, כְּשֶׁנַּעֲרִיף אוֹתָנוּ אֲלֵיהֶם!?

אוהרה לא לזלוול

וּמִפְּנֵי אֲשֶׁר יָדְעוּ, עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, בְּעֵינֵי זֶה, שֶׁכָּל דְּבָרֵיהֶם בְּרוּרִים וְנִקְיִים, וְאִין בָּהֶם סִיגִים - צִוּוּ עֲלֵיהֶם וְהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא יִלְעַג אָדָם עֲלֵיהֶם. וְאָמְרוּ: "כָּל הַמְּלַעֲיָג עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים נִדוֹן בְּצוֹאָה רוֹתַחַת" (עירובין כא ב). וְאִין לָךְ צוֹאָה רוֹתַחַת גְּדוֹלָה מִן הַפְּסִילוֹת, אֲשֶׁר הִשְׁיֵאתָו הַלְּעִיג. וְעַל כֵּן לֹא תִמְצָא לְעוֹלָם מִרְחִיק דְּבָרֵיהֶם, אֶלָּא אִישׁ מִבְּקֵשׁ תְּאֵהוּ, וְנוֹתֵן יִתְרוֹן לְהִנְאֻת הַמְּרַגְּשׁוֹת, אֲשֶׁר לֹא הָאִיר לְבוֹ בְּדָבָר מִן הַמְּאֹרִים הַבְּהִירִים.

דוגמה לדרשה

וּמִפְּנֵי שֶׁיָּדְעוּ אֲמַתַּת דְּבָרֵיהֶם, כְּלוּ בְּעֶסֶק הַהוּא כָּל יְמֵיהֶם, וְצִוּוּ לִשְׁקֹד עֲלֵיו כָּל הַלְּיָלָה וּמִקְצַת הַיּוֹם, וְשִׁמוּהוּ תַּכְלִית הַחֲכָמָה, וְכֵן הוּא. וְאָמְרוּ: "אִין לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הַלְּכָה בְּלִבָּד" (ברכות ח א). וְהִשָּׁב לְכָךְ לִזֶּה הַדְּבַר, שֶׁאִם תִּסְתַּכַּל אוֹתוֹ עַל פְּשׁוּטוֹ, תִּמְצָאנוּ רְחוֹק מְאֹד מִן הָאֲמֵת: כְּאֵלוֹ ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלְּכָה בְּלִבָּד הִיא הַתְּכִוְנָה הַנְּדָרָשָׁת, וְשֶׁאֵר הַחֲכָמוֹת וְהַדְּעוֹת מְשַׁלְּכוֹת אַחַר גּוֹ. וּבִזְמַן שֶׁם וְעָבַר וְאַחֲרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הִיָּתָה שֶׁם הַלְּכָה, הַנוֹכַח לֹאִיר שֶׁאִין לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֵלֶק בְּעוֹלָם כְּלָל? אָבֵל אִם תַּעֲזֵן זֶה הַדְּבַר עֵינֵי שְׁכָלִי, תִּרְאֶה בוֹ מִן הַחֲכָמוֹת דְּבַר פְּלֵא, וְתִמְצָאנוּ אֶסֶף כְּלָל גְּדוֹל מִן הַמְּשַׁפְּלוֹת. וְאִנִּי אֲבָאָרֶם לָךְ, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָךְ דְּמִיּוֹן לְשֶׁאֵר מֵהָ שֶׁיֵּאָבַד לְיָדְךָ, וְלָכֵן שִׁים לְכָךְ אֲלִיו כְּרָאוּי.

